

Pracownia z analizy numerycznej

Sprawozdanie do zadania P1.16

Mikołaj Ślupski

Wrocław, dnia 30 października 2016 r.

1 Wstęp

Obliczanie miejsc zerowych układów równań jest zadaniem nie tylko interesującym, ale również niezwykle potrzebnym w problemach inżynierskich.

Niejednokrotnie chcielibyśmy nie tylko poznać rozwiązanie układu równań, ale zrobić to w sposób efektywny. Przez lata opracowano wiele metod rozwiązywania układów równań nieliniowych.

Wśród wielu dostępnych metod szczególne zainteresowanie wzbudza metoda Newtona.

Głównym celem niniejszego sprawozdania jest omówienie użycia metody Newtona do rozwiązywania układów równań liniowych oraz analiza działania samego algorytmu

2 Działanie metody Newtona dla układu równań nieliniowych

Metoda Newtona rozwiązywania układu równań nieliniowych jest pewnym uogólnieniem standardowej metody Newtona rozwiązywania pojedynczego równania nieliniowego.

Zapiszmy układ równań nieliniowych,

$$f_i(x_1, x_2, \dots, x_n) = 0 \quad (i = 1, 2, \dots, n),$$

w postaci wektorowej,

$$f(x) = 0,$$

gdzie $f, x \in \mathbb{R}^n$. Dla wektora x_k będącego bieżącym przybliżeniem rozwiązania układu, kolejne przybliżenie x_{k+1} jest rozwiązaniem następującego układu równań liniowych:

$$J(x_k)(x_{k+1} - x_k) = -f(x_k) \tag{1}$$

gdzie

$$J(x) = \begin{pmatrix} \frac{\partial f_1}{\partial x_1} & \cdots & \frac{\partial f_1}{\partial x_n} \\ \vdots & \ddots & \vdots \\ \frac{\partial f_n}{\partial x_1} & \cdots & \frac{\partial f_n}{\partial x_n} \end{pmatrix} \in \mathbb{R}^{n \times n}.$$

Zauważmy, że równanie (1) możemy przekształcić do postaci:

$$x_{k+1} = x_k - J^{-1} \cdot f(x_k). \quad (2)$$

Łatwo w tym miejscu zauważyć analogię do równania

$$x_{k+1} = x_k - \frac{f(x_k)}{f'(x_k)}$$

używanego w metodzie Newtona dla pojedynczego równania nieliniowego.

Wielowymiarowość funkcji $f(x_n)$ wymusza zastanowienie się jak powinno wyglądać jej kryterium zbieżności. Możemy uznać, że wartości funkcji $f(x_n)$ są dostatecznie blisko miejsca zerowego, gdy maksimum z wartości bezwzględnych funkcji $f_i(x_n)$ jest mniejsza niż pewna ustalona wartość $\varepsilon > 0$, tzn.

$$\max_i |f_i(x_n)| < \varepsilon.$$

Inną możliwością jest sprawdzenie, czy norma wektora $f(x_n)$ jest mniejsza od ustalonej wartości, tzn.

$$\|f(x_n)\| < \varepsilon.$$

3 Problemy

Należy mieć świadomość, że metoda Newtona nie jest pozbawiona wad i może sprawiać pewne problemy.

Na samym początku należy zauważyć, że aby rozwiązać układ równań musimy być w stanie policzyć wszystkie pochodne cząstkowe funkcji składowych $f_i(x)$ funkcji $f(x)$. Co więcej funkcje te muszą być różniczkowalne.

Wróćmy do wzoru (2). Zauważmy, że używamy w nim macierzy odwrotnej do macierzy J . Musimy mieć świadomość, że nie każda macierz jest odwracalna. Co więcej sama operacja odwracania macierzy jest dosyć kosztowna, co zwiększa nam czas działania programu.

Należy zauważyć, że metoda Newtona dla układu równań, podobnie jak metoda Newtona dla pojedynczego równania jest zbieżna jedynie lokalnie, więc w przypadku złego doboru miejsca startowego x_0 może ona zbiegać zbyt długo lub być rozbieżna.

W tym momencie trzeba zastanowić się, jak efektywnie znaleźć miejsce startowe dla metody Newtona. O ile w przypadku pojedynczego równania możemy posiłkować się twierdzeniem o wartości średniej, o tyle uogólnienie wielowymiarowe już na to nie pozwala. Zawsze warto posługiwać się informacjami o samym problemie inżynierskim, który próbujemy rozwiązać. Natomiast, jeżeli jesteśmy

pozbawieni jakichkolwiek informacji o problemie, z którym związany jest dany układ równań, możemy spróbować podejścia randomizowanego, tzn. wylosować kilka punktów startowych i badać zbieżność na nich.

4 Algorytm wyszukiwania rozwiązania

Mając powyższe informacje możemy stworzyć algorytm znajdowania miejsc zerowych

Algorithm 1 Algorytm Newtona

```

1: procedure NEWTON( $x_0, f, J, maxIter, \varepsilon, maxVal$ )
2:    $x_n \leftarrow x_0$ 
3:    $N \leftarrow maxIter$ 
4:   while  $N > 0$  do
5:     if  $det(J(x_n)) = 0$  then
6:       return  $-2$ 
7:     end if
8:      $J_x \leftarrow J^{-1}(x_n)$ 
9:      $x_n \leftarrow x_n - J_x \cdot f(x_n)$ 
10:    if  $\|f(x_n)\| < \varepsilon$  then
11:      return  $0$ 
12:    end if
13:    if  $\|f(x_n)\| > maxVal$  then
14:      return  $-3$ 
15:    end if
16:     $N \leftarrow N - 1$ 
17:  end while
18:  return  $-1$ 
19: end procedure

```

W powyższym algorytmie założono, że jesteśmy w stanie efektywnie obliczyć odwrotność macierzy J w punkcie x_n . W swojej implementacji powyższego algorytmu użyłem odwracania macierzy metodą rozkładu LU.

5 Szacowanie złożoności obliczeniowej metody Newtona

Dla funkcji $f(x)$ gdzie $f, x \in \mathbb{R}^n$ możemy uzależnić czas działania algorytmu od wielkości n .

Na samym początku nasz algorytm oblicza wartość jacobianu funkcji f . Aby tego dokonać musi dokonać ewaluacji n^2 funkcji.

Następnie potrzebujemy obliczyć wartość wyznacznika Jakobianu. Jeżeli przyjmemy, że w implementacji użyto metody rozkładu LU, możemy sprawdzić, czy

macierz jest odwracalna w trakcie rozkładu na macierz górno oraz dolnotrójkątną.

Najbardziej czasochłonną operacją jest proces odwracania macierzy. Klasyczna eliminacja Gaussa daje nam złożoność obliczeniową rzędu $O(n^4)$ [3], natomiast zastosowana w dołączonym do sprawozdania programie `program.jl` metoda rozkładu LU ma złożoność rzędu $O(n^3)$ [3].

Aby obliczyć wartość x_n potrzebujemy najpierw obliczyć wartość wyrażenia $x_n - J_x \cdot f(x_n)$. Zauważmy, że aby obliczyć iloczyn skalarny dwóch wektorów potrzebujemy wykonać n mnożeń oraz $n - 1$ dodawań. A zatem złożoność obliczania iloczynu skalarnego wynosi $n(n - 1)$. Następnie zauważmy, że mnożenie macierzy przez wektor, to iloczyn skalarny wierszy macierzy i wektora. Mamy n wierszy, czyli złożoność obliczania iloczynu $x_n - J_x \cdot f(x_n)$ to $n^2(n - 1)$.

Następnie odejmujemy od x_n wartość obliczonego iloczynu, czyli wykonujemy n odejmowań.

Następnie dwukrotnie sprawdzamy normę wektora o długości n . Obliczanie normy to kolejny przypadek obliczania iloczynu skalarnego, a zatem znowu wykonujemy $n(n - 1)$ operacji.

W rezultacie otrzymujemy złożoność $n^2 + O(n^3) + n^2(n - 1) + n + 2n(n - 1) = n^3 + 2n^2 - n + O(n^3) = O(n^3)$ dla pojedynczej iteracji.

6 Przykłady obliczania układów równań dwóch zmiennych

Spróbujemy rozwiązać kilka układów równań za pomocą zaimplementowanej przeze mnie metody Newtona. W poniższych przykładach $f, g, X \in \mathbb{R}^2$ oraz $X = \begin{pmatrix} x \\ y \end{pmatrix}$.

Obliczenia wykonano za pomocą załączonego programu `program.jl`. W obu przykładach wykonano je z dokładnością $\varepsilon = 10^{-14}$

Na samym początku rozważmy układ równań

$$\begin{cases} x + e^{-x} + y^3 &= 0 \\ x^2 + 2xy - y^2 + \tan x &= 0 \end{cases} \quad (3)$$

Niech $f(X) = 0$ będzie funkcją zadaną przez układ równań (3). Wtedy Jakobian oznaczamy przez J_f i

$$J_f(X) = \begin{pmatrix} 1 - e^{-x} & 3y^2 \\ 2x + 2y + 1 + (\tan x)^2 & 2x - 2y \end{pmatrix}$$

W tabeli nr 1 pokazano wyniki kolejnych iteracji programu. Jak widać, metoda Newtona okazała się w tym przypadku zbieżna już dla 10 iteracji.

Na wykresie nr 1 pokazano jak wyglądała wartość normy z $f(X_n)$ dla poszczególnych wartości zmiennej X_n .

Tablica 1: Wartości kolejnych przybliżeń X_n dla funkcji f

n	X_n	$f(X_n)$	$\ f(X_n)\ $
0	$\begin{pmatrix} 3.1 \\ 1.5 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 6.5200492024 \\ 16.6183833454 \end{pmatrix}$	17.8516583716
1	$\begin{pmatrix} 1.7124344144 \\ 0.7303715052 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 2.2824716679 \\ -2.1125561781 \end{pmatrix}$	3.1100756455
2	$\begin{pmatrix} 1.8033289693 \\ -0.7424309818 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 1.5588477469 \\ -4.1995827405 \end{pmatrix}$	4.4795648775
3	$\begin{pmatrix} 2.2929266067 \\ -1.9324231030 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -4.8222713258 \\ -8.4738301857 \end{pmatrix}$	9.7498768579
4	$\begin{pmatrix} 4.3670510738 \\ -1.6684196099 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -0.2645131821 \\ 4.4950399716 \end{pmatrix}$	4.5028159601
5	$\begin{pmatrix} 3.9829061047 \\ -1.5913277937 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -0.0282202771 \\ 1.7735834199 \end{pmatrix}$	1.7738079184
6	$\begin{pmatrix} 3.6584660162 \\ -1.5457023040 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -0.0087471308 \\ 0.2537968804 \end{pmatrix}$	0.2539475709
7	$\begin{pmatrix} 3.5939994766 \\ -1.5357195526 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -0.0004063946 \\ 0.0056741198 \end{pmatrix}$	0.0056886547
8	$\begin{pmatrix} 3.5924108303 \\ -1.5354437522 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -3.1572096226 \cdot 10^{-7} \\ 3.0850043851 \cdot 10^{-6} \end{pmatrix}$	$3.1011178278 \cdot 10^{-6}$
9	$\begin{pmatrix} 3.5924099307 \\ -1.5354435838 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -1.1945999745 \cdot 10^{-13} \\ 9.6073149436 \cdot 10^{-13} \end{pmatrix}$	$9.6812999915 \cdot 10^{-13}$
10	$\begin{pmatrix} 3.5924099307 \\ -1.5354435838 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 0.0 \\ 6.6613381478 \cdot 10^{-16} \end{pmatrix}$	$6.6613381478 \cdot 10^{-16}$

Weźmy teraz układ równań

$$\begin{cases} x^3 + y - 1 &= 0 \\ y^3 - x + 1 &= 0 \end{cases} \quad (4)$$

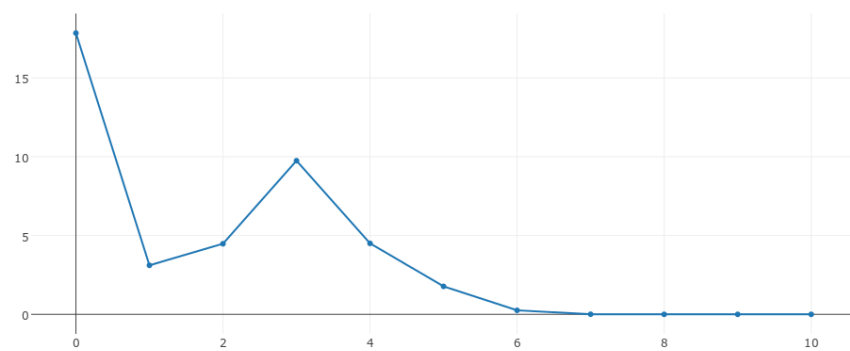
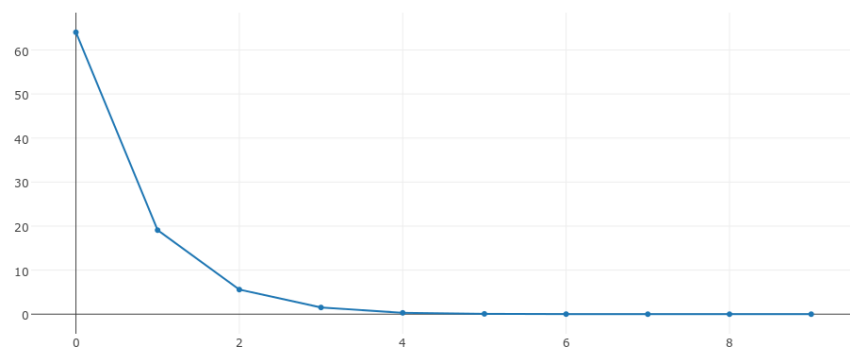
Niech $g(X) = 0$ będzie funkcją zadaną przez układ równań (4). Wtedy Jakobian tej oznaczamy przez J_g i

$$J_g(X) = \begin{pmatrix} 3x^2 & 1 \\ -1 & 3y^2 \end{pmatrix}$$

W tabeli nr 2 pokazano wyniki kolejnych iteracji programu. W tym przypadku metoda Newtona ma podobną wydajność co dla funkcji f . Program znalazł odpowiednie przybliżenie miejsca zerowego już po 9 iteracjach.

Na wykresie nr 2 pokazano jak wyglądała wartość normy z $g(X_n)$ dla poszczególnych iteracji wartości zmiennej X_n .

Jak widać algorytm okazał się wydajny dla zadanych równań. Potrzebował niewiele iteracji, żeby znaleźć odpowiednie przybliżenia dla miejsc zerowych funkcji f i g .

Rysunek 1: Wykres normy funkcji $f(X_n)$ Rysunek 2: Wykres normy funkcji $g(X_n)$

Tablica 2: Wartości kolejnych przybliżeń X_n dla funkcji g

n	X_n	$g(X_n)$	$\ g(X_n)\ $
0	$\begin{pmatrix} 4.0 \\ 1.0 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 64.0 \\ -2.0 \end{pmatrix}$	64.0312423743
1	$\begin{pmatrix} 2.6620689655 \\ 1.2206896552 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 19.0857373406 \\ 0.1568602239 \end{pmatrix}$	19.0863819244
2	$\begin{pmatrix} 1.7753132333 \\ 0.9872315655 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 5.5825521046 \\ 0.1868684802 \end{pmatrix}$	5.5856788154
3	$\begin{pmatrix} 1.2120269729 \\ 0.7306700350 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 1.5111490306 \\ 0.1780621956 \end{pmatrix}$	1.5216036074
4	$\begin{pmatrix} 0.9337790284 \\ 0.4457675281 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 0.2599698712 \\ 0.1547988528 \end{pmatrix}$	0.3025673789
5	$\begin{pmatrix} 0.9337102753 \\ 0.1859775033 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 1.3241557406 \cdot 10^{-8} \\ 0.0727222461 \end{pmatrix}$	0.0727222461
6	$\begin{pmatrix} 0.9909094568 \\ 0.0363761977 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 0.0093517308 \\ 0.0091386772 \end{pmatrix}$	0.0130755608
7	$\begin{pmatrix} 0.9999058116 \\ 0.0005238627 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 0.0002413241 \\ 9.4188563688 \cdot 10^{-5} \end{pmatrix}$	0.0002590537
8	$\begin{pmatrix} 0.9999999997 \\ 2.7475062468 \cdot 10^{-8} \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 2.6612541504 \cdot 10^{-8} \\ 2.8750701819 \cdot 10^{-10} \end{pmatrix}$	$2.6614094491 \cdot 10^{-8}$
9	$\begin{pmatrix} 1.0 \\ -9.035999581 \cdot 10^{-17} \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -1.110223025 \cdot 10^{-16} \\ 0.0 \end{pmatrix}$	$1.1102230246 \cdot 10^{-16}$

7 Rozwiązanie układu równań trzech zmiennych

Aby nie ograniczać się tylko do układów z dwoma zmiennymi przetestowano program dla układu równań trzech zmiennych.

Niech

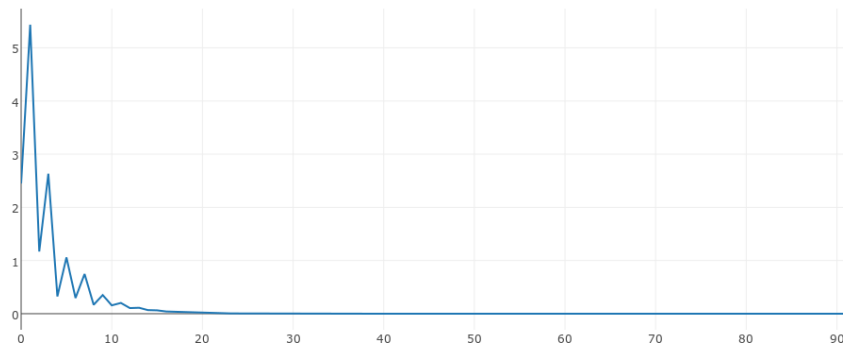
$$\begin{cases} xy - x^2 - 1 & = 0 \\ xyz + y^2 - x^2 - 2 & = 0 \\ e^x + z - e^y - 3 & = 0 \end{cases} \quad (5)$$

Niech $h(X) = 0$ będzie funkcją zadaną przez układ równań (5). Wtedy Jakobian oznaczamy przez J_h i

$$J_h(X) = \begin{pmatrix} y & z & -2z \\ yz - 2x & xz + 2y & xy \\ e^x & e^y & 1 \end{pmatrix}$$

Wywołanie programu dla układu równań (5) z dokładnością $\varepsilon = 10^{-10}$ wymagało 91 iteracji programu. W tabeli nr 3 pokazano wyniki dla wartości początkowej X_0 oraz 14 oszacowań zmiennej X_n .

Jak widać z danych zawartych w tabeli nr 3 oraz wykresu nr 3, dla początkowych wartości X_n występują duże wahania wartości normy funkcji h , które w pewnym momencie się stabilizują aż norma zaczyna być ściśle malejąca maleć.

Rysunek 3: Wykres normy funkcji $h(X_n)$

Na przykładzie tym widać, że metoda Newtona dla funkcji wielu zmiennych może być mało efektywna.

8 Wnioski

Metoda Newtona rozwiązywania układów równań, choć niewątpliwie użyteczna, nie jest pozbawiona wad. Wymaga ona znajomości pochodnych cząstkowych funkcji, które chcemy obliczyć, co o ile nie sprawia większych problemów w przypadku niewielkiej liczby zmiennych, o tyle dla dużej ich ilości może być zadaniem problematycznym.

Kluczowym elementem metody Newtona jest obliczenie macierzy odwrotnej, co jest zadaniem o dużej złożoności obliczeniowej.

Jak pokazano na przykładzie funkcji trzech zmiennych, funkcja może wykonać bardzo dużo iteracji, zanim pozyskamy pożądaną dokładność.

Nie można jednak stwierdzić, że metoda ta jest zła, gdyż dla prostych układów pozwala nam ona uzyskać satysfakcjonujący wynik w niewielkiej liczbie iteracji i jest ona prosta w implementacji.

Literatura

- [1] David Kincaid, Ward Cheney. *Analiza Numeryczna*. Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, Warszawa, 2006.
- [2] Ake Bjorck, Germund Dahlquist. *Metody numeryczne*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987.
- [3] Lieven Vandenberghe: LU factorization,
<https://www.seas.ucla.edu/~vandenbe/103/lectures/lu.pdf>

Tablica 3: Wartości kolejnych przybliżeń X_n dla funkcji h

n	X_n	$h(X_n)$	$\ h(X_n)\ $
0	$\begin{pmatrix} 1.0 \\ 1.0 \\ 1.0 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -1.0 \\ -1.0 \\ -2.0 \end{pmatrix}$	2.4494897428
1	$\begin{pmatrix} 1.1789564011 \\ 0.9414877273 \\ 2.3544932192 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -5.4336653368 \\ 0.1098848060 \\ 0.0416801252 \end{pmatrix}$	5.4349361446
2	$\begin{pmatrix} 1.7215915984 \\ 1.2041400775 \\ 1.2221032822 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -0.4204989917 \\ -0.9804584447 \\ 0.4816361928 \end{pmatrix}$	1.1705091140
3	$\begin{pmatrix} 1.4458386353 \\ 1.0498771911 \\ 1.7685746528 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -2.6099032973 \\ -0.3035940339 \\ 0.1566854600 \end{pmatrix}$	2.6321692369
4	$\begin{pmatrix} 1.7476807102 \\ 1.3610798462 \\ 1.2196449344 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -0.1088007738 \\ -0.3006398725 \\ 0.0605136204 \end{pmatrix}$	0.3253979711
\vdots	\vdots	\vdots	\vdots
40	$\begin{pmatrix} 1.7776824568 \\ 1.4239719540 \\ 1.2374559377 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 7.2763831434 \cdot 10^5 \\ -1.9603114687 \cdot 10^9 \\ 3.2317526433 \cdot 10^{10} \end{pmatrix}$	$7.2763831461 \cdot 10^5$
41	$\begin{pmatrix} 1.7776638528 \\ 1.4239519070 \\ 1.2374827343 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -5.5684352006 \cdot 10^5 \\ -1.1475393968 \cdot 10^9 \\ 1.8918910882 \cdot 10^{10} \end{pmatrix}$	$5.5684352018 \cdot 10^5$
42	$\begin{pmatrix} 1.7776780881 \\ 1.4239672465 \\ 1.2374622305 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 4.2600372742 \cdot 10^5 \\ -6.7185546015 \cdot 10^{10} \\ 1.1076206619 \cdot 10^{10} \end{pmatrix}$	$4.2600372747 \cdot 10^5$
43	$\begin{pmatrix} 1.7776671965 \\ 1.4239555102 \\ 1.2374779183 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -3.2598584530 \cdot 10^5 \\ -3.9330894097 \cdot 10^{10} \\ 6.4843241887 \cdot 10^{11} \end{pmatrix}$	$3.2598584533 \cdot 10^5$
44	$\begin{pmatrix} 1.7776755303 \\ 1.4239644903 \\ 1.2374659147 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 2.4940414007 \cdot 10^5 \\ -2.3026602847 \cdot 10^{10} \\ 3.7960745658 \cdot 10^{11} \end{pmatrix}$	$2.4940414008 \cdot 10^5$
\vdots	\vdots	\vdots	\vdots
87	$\begin{pmatrix} 1.777671918075 \\ 1.423960597849 \\ 1.237471117784 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -2.4987945046 \cdot 10^{10} \\ 1.3322676296 \cdot 10^{15} \\ 0.0 \end{pmatrix}$	$2.4987945047 \cdot 10^{10}$
88	$\begin{pmatrix} 1.777671918038 \\ 1.423960597918 \\ 1.237471117692 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 1.9119705819 \cdot 10^{10} \\ -4.4408920985 \cdot 10^{16} \\ -8.8817841970 \cdot 10^{16} \end{pmatrix}$	$1.9119705819 \cdot 10^{10}$
89	$\begin{pmatrix} 1.777671917990 \\ 1.423960597866 \\ 1.237471117762 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -1.4629542022 \cdot 10^{10} \\ -4.4408920985 \cdot 10^{16} \\ 8.8817841970 \cdot 10^{16} \end{pmatrix}$	$1.4629542023 \cdot 10^{10}$
90	$\begin{pmatrix} 1.777671918027 \\ 1.423960597906 \\ 1.237471117708 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} 1.1193557192 \cdot 10^{10} \\ 8.8817841970 \cdot 10^{16} \\ 0.0 \end{pmatrix}$	$1.1193557193 \cdot 10^{10}$
91	$\begin{pmatrix} 1.777671917998 \\ 1.423960597875 \\ 1.237471117750 \end{pmatrix}$	$\begin{pmatrix} -8.5642382075 \cdot 10^{11} \\ -1.3322676296 \cdot 10^{15} \\ 0.0 \end{pmatrix}$	$8.5642382085 \cdot 10^{11}$